

O'ZBEK TILI LUG'ATLARIDA SO'Z TANLANISHI

Ahmedova Maxliyo Toshtemirovna

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7046657>

Annotatsiya. Ushbu maqolada majoziy ma'noli so'zlarni tarjima qilish masalasi ko'rib chiqiladi. Bu yerda tarjimon tarjima qilishda tarjima me'yorlariga rioya qilishi shartligi hisobga olinadi. Tarjima yuqori sifatli bo'lishi uchun maqolada alohida e'tibor berilgan eng mos so'zlarni tanlash kerak.

Kalit so'zlar: tarjima, majoziy ma'noli so'zlar, semantik xususiyat, metaforik tarjima, so'zlarning leksik-semantik o'zgarishi.

ПОДБОР СЛОВ В СЛОВАРЯХ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема перевода образных слов. При этом учитывается, что переводчик при переводе должен соблюдать стандарты перевода. Чтобы перевод был качественным, необходимо подобрать наиболее подходящие слова, которым в статье уделяется особое внимание.

Ключевые слова: перевод, образные слова, смысловой признак, метафорический перевод, лексико-семантическое изменение слов.

SELECTION OF WORDS IN UZBEK LANGUAGE DICTIONARIES

Abstract. This article deals with the problem of translating figurative words. At the same time, it is taken into account that the translator must comply with translation standards when translating. In order for the translation to be of high quality, it is necessary to choose the most suitable words, which are given special attention in the article.

Keywords: translation, figurative words, semantic attribute, metaphorical translation, lexico-semantic change of words.

KIRISH

Tarjima qilingan matn, so'z, materialning ma'nosini saqlab qolish zarurligi sababli tarjima har doim murakkab jarayon bo'lib kelgan. Bu, ayniqsa, majoziy ma'noli so'zlarni tarjima qilsak, to'g'ri keladi. Metaforik uzatishni amalga oshirish uchun asosiy semantik xususiyatlarni o'rnatishning ahamiyati va murakkabligi ob'ekt (hodisalar) son-sanoqsiz xususiyatlar to'plamiga ega bo'lishi va har bir aniq vaziyatda ulardan biri metaforalash uchun asosiy hisoblanadi. Shu munosabat bilan, maqsadli qayta ko'rib chiqish uchun polisemantik so'zning semantik tuzilishining tarkibiy qismlaridan biri boshlang'ich yoki markaziy qism sifatida ajratiladi. Bu, ayniqsa, rus va o'zbek tillarida bir xil polisemantik so'zlarning turli semantik tuslarini amalga oshirish nuqtai nazaridan ko'chma ma'noli so'zlarning leksik-semantik o'zgarishi jarayonini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, kontekstga qarab tarjimalarda ishlatiladigan lug'at yozishmalarining ko'pligi ham mavjud. [1;258] Va har bir tilda tarixiy taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, bir til tizimiga kiruvchi individual, o'ziga xos ma'nolar tizimini, individual ma'nolarni ifodalovchi o'ziga xos tashqi farqlar tizimi shakllanadi. ko'pincha boshqa til ma'nolari bilan mos kelmaydigan bo'lib chiqadi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Ruscha-o'zbekcha lug'atdagi bir qator so'zlarning ko'chma ma'nolarini rus tilidan o'zbek tiliga va aksincha tarjimasini nuqtai nazaridan tahlil qilishimiz (so'z ma'nolarining talqinini

solishtirish uchun S.I.Ojegovning "Rus tili lug'ati" va O'zbekcha-ruscha lug'at ham qo'llanildi) ko'rib chiqilayotgan lug'atni 4 guruhga bo'lish imkonini berdi:

jihatdan bir xil tarjima qilingan ruscha so'zlarning ko'chma ma'nolari: *temir* (iroda) - *temir* (irodali) (har ikki lug'atda ham "qattiq", "egiluvchan" ma'nolari saqlanib qolgan);

issiq (sevgi) - *otashin* (sevgi) (har ikkala lug'atda ham "ehtirosli", "ishq" ma'nosi saqlanib qolgan); *qora* (fikrlar) - yovuz (niyatlar) ("ma'yus" ma'nosi - S. I. Ozhegov bo'yicha; "yomon" - ruscha-o'zbekcha lug'atga ko'ra);

O'zbek tilidagi turli so'zlar orqali berilgan ruscha so'zlarning ko'chma ma'nolari:

issiq (nizo) - *qizgin* (munozara) - jonli, bo'ronli; qiziqqonlik bilan tortishuv - qiziqarli, ko'ngilochar (ruscha-o'zbekcha lug'atda) va "hayajonga to'la" (Ozhegova rus tili lug'atida); *po'lat* (muskullar) - *kattiq* (mushak) - semantik konnotatsiya - "kuchli" (har ikkala lug'atda); «muskul», «simli» (ruscha-o'zbekcha lug'atda) va hokazo.

TADQIQOT NATIJALARI

Rus tilidagi ko'chma ma'noli so'zlarning bir qator birikmalarining o'zbek tiliga nisbatan boshqa so'zlar bilan mos kelmasligi:

cyxoy (qabul qilish). *Quruq* so'zi o'zbek tiliga tarjimada shunday eshitaladi: quruq (*qobul* qilish). Biroq *quruq*, *bo'sh*, (*bir narsadan*) *mahrum* ma'nolarini bildiradi. Yuqoridagi misolda ma'lum bir semantik korrelyatsiya mavjud: *quruq* (qabul qilish) - issiqlikdan mahrum. Boshqa misollar quruq so'zi bilan "bo'sh" ma'nosida keltirilgan: *quruq* va'da – quruq va'da, *quruq* suz – bo'sh gap.

Rus tilida *quruq*, o'zbekcha *quriqqa o'xshash* so'zni va'da, *suhbat* so'zlari bilan birlashtirib bo'lmaydi. "Bo'sh odam" ma'nosini anglatuvchi *quruq odam* iborasini ruscha *quruq odam* iborasi bilan tarjima qilib bo'lmaydi, chunki undagi semantik ma'no "nodo'st" bo'lishi mumkin va hokazo.

MUHOKAMA

So'zlarning majoziy ma'nolarini tarjima qilishda semantik soylarning taxminiy muvofiqligi mavjudligi:

(umidlar) so'ndi - (umid) *uzildi*. *O'zilmoq* so'zi "o'chirish" ma'nosini bildiradi; (umidlar) puchga chikdi - puchga chikdi birikmasi *muvaqqiyatsizlikka uchramoq* yoki hech narsaga *aylanmoq* *manosini* bildiradi;

uxlaydi (vijdon) - (vizhdoni) *o'lik*; *Ulik* so'zi "o'lik, jonsiz" va hokazo.

XULOSA

Umuman olganda, ko'chma ma'noli so'zlarni rus tilidan o'zbek tiliga tarjimasi nuqtai nazaridan qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ko'p hollarda har ikki tildagi semantik ohanglarni to'liq moslashtirib bo'lmaydi. Bu har bir tilning leksik-semantik tizimining o'ziga xos xususiyatlari, polisematik so'zlarning alohida ma'nolarining tashqi yoki ishorali ko'rinishlari bilan izohlanadi.[2;222]

REFERENCES

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. М., 1999. С.258.
2. Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове). М., 1972. С. 222.